

Balázs-áldás, balázsjárás, balázsolás

Babits Mihály Balázsolás című versének szép mívű könyörgését gyermekkori Balázs-áldások emléke ihlette: a pap keresztbe tett gyertyát tartott az oltár előtt térdeplő hívek torka elé:

Szépen könyörgök, segíts rajtam,

szent Balázs!

Gyermekkoromban két fehér gyertyát tettek keresztbe gyenge

*nyakamon
s úgy néztem a gyertyák közül,*

mint két ág közt kinéző ijedt őzike.

A XIII. századból való *Legenda Aurea*, vagyis az Aranylegenda és annak nyomán – egyebeken kívül – a Debreceni-kódex (1519) meg az Érdy-kódex (1527) szerint a III. és a IV. században élt

Szent Balázs püspök pusztán az imájával megmentette egy özvegyasszonynak halszálkát nyelt és már fuldokló fiát. Amikor aztán a püspök börtönbe került, az anya hálából ételt és gyertyát vitt neki. A püspök erre a közbenjárását ígérte mindazoknak, akik nevének ünnepén, február 3-án gyertyát ajánlanak a tiszteletére, így lett Balázs a *torokfájósok védőszentje*

, a Balázs-napi gyertya pedig – valószínűleg a XVI. század óta – templomi szentelmény.

A középkorban nagyon kedvelt szent kultuszának hamarosan kialakultak a népi változatai. Például Németországban általános szokás volt a vízszentelés: a „*balázsvíz*” betegség, járvány ellen volt hivatva védeni a vele meghintett jószágot. Magyarországon néhány helyütt almát szenteltek február 3-án. Ezt egyébként elő is írta például az egyik régi szertartáskönyv, az

1505-ben nyomtatott esztergomi rituálé. A Balázs napján szentelt almával végzett torokgyógyító eljárásoknak ez a liturgikus eredete. A torokfájást a szentelt alma füstjével vélték gyógyítani, vagy – ritkábban – szeletkéket fogyasztottak belőle. Mezőkövesden és Bélápátfalván az állatoknak is adtak szentelt almát. A rituálé borszentelésről is szól. A

„*balázstor*”

ismeretéről csupán egyetlen községből, a Vas megyei Vásárosmiskéről van adatunk.

A legenda szerint Balázs püspök bensőséges kapcsolatban volt a madarakkal. Ennek népi vetületei a szőlőben végzett Balázs-napi praktikák. Ezeknek az volt a céljuk: a szent hasson oda, hogy a madarak ne tegyenek kárt a termésben! A göcseji Valhonyán Balázs-napkor megmetszték a szőlőskert négy sarkának egy-egy tőkét. Bálint Sándor az *Ünnepi kalendárium* című könyvében úgy véli, hogy ez a képzetkör a kora középkorból való, s megelőzi az egyháznak a franciskánusok terjesztette természetkultuszát.

Balázs napján egy egészen más jellegű szokás is élt: a *balázsjárás*.

A róla szóló első adatok a XVII. századból valók, a legutolsók századunk első évtizedéből (főként az ország északi részeiről és a Dunántúlról). Az iskolás fiúk az *Emlékezzünk szent Balázssra, mert ma vagyunk napja* kezdetű énekkel járták be a falujukat, miközben a nyársukra szalonnát és kolbászt, a kosarukba lisztet és különféle terményeket gyűjtöttek.

Néhol meg párbeszédes dramatikus játékot adtak elő. Az egyik szereplő rendszerint püspöki jelmezben, pásztorbottal Szent Balázst személyesítette meg, a többiek meg katonának öltöztek. Főként olyan házakhoz tértek be, amelyekben iskolások éltek (hogy ott az iskolának, az iskolamesternek adományokat gyűjtsenek), vagy amelyekben iskolába menendő gyermekek voltak (hogy új tanulókat toborozzanak).

... *Adjatok gyermekecskét,*

Hallja ábéczécskét, ...

Adjatok leányát, söpörjön iskolát,

Adjatok egy ludat, hogy mutasson utat, iskolába.

Adjatok egy kakast, hadd kaparjon garast papirosra...

(Kolón, Nyitra megye)

Ilyen adománygyűjtő és egyúttal szerencsekívánó szokásokban a téli ünnepkör különben is bővelkedett. Különösképpen azok számára nyílt alkalom jövedelmüknek a kiegészítésére, akik a köz szolgálatában állottak, tehát a pásztoroknak és a kántortanítóknak. Ez utóbbiak Balázs és Gergely napján járhattak kántálni, azaz házról házra járva énekelni, adományokat gyűjteni, tanítványokat verbuválni. Ezt a kissé megalázó szerepet hamarosan tanítványaikra testálták, s ők persze mindjárt átadták tanítójuknak az összegyűlt javakat.

A legrégebb Balázs-napi köszöntő, a *Blasius cantatio* 1650-ből maradt ránk. Ez már régi szokásként említi az adománygyűjtést (valószínűleg a középkori vándordiókok effajta kéregetése alakult át idővel az iskolamesterek szokásos járandóságává).

Ma van Szent Balázs napja

régiectől nekünk szokás hagyva.

Szegény diákoknak járni

Házanként kerölni

Asszonyokat csergetni.

Azért édes asszonyunk

Ne legyen hozzád hiába járásunk.

Kérjük érted Istenünket,

Segélj sokszor diákokat.

Adjál egy kis szalonnát,

Hadd tegyünk rajta áldást,

Ad az Isten érte mást

Adjatok szalonnát...

Forrás: Élet és Tudomány 1979. XXXIV. évfolyam 5. szám. 138.